

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 22ας Νοεμβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Άρθρα 4, 7 και 19 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης – Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής – Προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης – Δικαίωμα διαμονής για ιατρικούς λόγους – Κοινοί κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – Υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος πάσχει από σοβαρή ασθένεια – Θεραπευτική αγωγή για ανακούφιση από τον πόνο – Αγωγή μη διαθέσιμη στη χώρα καταγωγής – Προϋποθέσεις υπό τις οποίες πρέπει να αναβληθεί η απομάκρυνση»

Στην υπόθεση C-69/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Φεβρουαρίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

X

κατά

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο, L. Bay Larsen, Αντιπρόεδρο, Κ. Jürimäe, Κ. Λυκούργο (εισηγητή), Ε. Regan, Μ. Safjan, Ρ. G. Xuereb, Δ. Γρατσία και Μ. L. Arastey Sahún, προέδρους τμήματος, S. Rodin, F. Biltgen, I. Ziemele, J. Passer, Μ. Gavalec και Ζ. Csehi, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Ρ. Pikamäe

γραμματέας: Μ. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Μαρτίου 2022,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο X, εκπροσωπούμενος από τον J. W. F. Noot, advocaat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις K. Bulterman και C. S. Schillemans,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον P. J. O. Van Nuffel, την C. Cattabriga και την Α. Κατσιμέρου,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 9ης Ιουνίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 1, 4 και 7 καθώς και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), όπως επίσης και την ερμηνεία της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ 2008, L 348, σ. 98).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Χ και του Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργού Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες) (στο εξής: Υφυπουργός), σχετικά με τη νομιμότητα διαδικασίας επιστροφής που κινήθηκε από τον Υφυπουργό κατά του Χ.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Η Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων που υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 189, σ. 150, αριθ. 2545 (1954)], όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, το οποίο συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967, περιλαμβάνει το άρθρο 33, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απαγόρευσις απελάσεως ή επαναπροωθήσεως» και ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Ουδεμία συμβαλλομένη χώρα θα απελαύνη ή θα επαναπροωθή, καθ' οιονδήποτε τρόπον, πρόσφυγας, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή ελευθερία αυτών απειλούνται δια λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων.»

Το δίκαιο της Ένωσης

- 4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 4 της οδηγίας 2008/115 έχουν ως εξής:

«(2) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών της 4ης και 5ης Νοεμβρίου 2004 ζήτησε την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής απομάκρυνσης και επαναπατρισμού, με βάση κοινούς κανόνες, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να επιστρέφουν με ανθρώπινους όρους και με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους.

[...]

(4) Θα πρέπει να θεσπισθούν σαφείς, διαφανείς και δίκαιοι κανόνες για τη χάραξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής περί επιστροφής, απαραίτητο στοιχείο για την καλή διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής.»

5 Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να μην εφαρμόσουν την παρούσα οδηγία στους υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι:

α) υπόκεινται σε απαγόρευση εισόδου, σύμφωνα με το άρθρο 13 του [κανονισμού (ΕΚ) 562/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, για τη θέσπιση του κοινοτικού κώδικα σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (Κώδικα Συνόρων του Σένγκεν) (ΕΕ 2006, L 105, σ. 1)], ή συλλαμβάνονται ή παρακολουθούνται από τις αρμόδιες αρχές σε σχέση με παράνομη χερσαία, θαλάσσια ή εναέρια διέλευση των εξωτερικών συνόρων κράτους μέλους και στους οποίους δεν έχει, εν συνεχεία, χορηγηθεί άδεια ή δικαίωμα να παραμείνουν στο εν λόγω κράτος μέλος,

β) υπόκεινται σε απόφαση επιστροφής ως ποινική κύρωση ή ως συνέπεια ποινικής κύρωσης, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ή υπόκεινται σε διαδικασίες έκδοσης.»

6 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[...]

3) “επιστροφή”: διαδικασία επανόδου υπηκόου τρίτης χώρας –είτε με οικειοθελή συμμόρφωσή του προς την υποχρέωση επιστροφής είτε αναγκαστικά:

- στη χώρα καταγωγής του/της, ή
- σε χώρα διέλευσης σύμφωνα με κοινοτικές ή διμερείς συμφωνίες επανεισδοχής ή άλλες ρυθμίσεις, ή
- σε άλλη τρίτη χώρα, στην οποία ο εν λόγω υπήκοος τρίτης χώρας αποφασίζει εθελοντικά να επιστρέψει και στην οποία γίνεται δεκτός/-ή,

[...].»

7 Το άρθρο 4, παράγραφος 3, της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται με την επιφύλαξη του δικαιώματος των κρατών μελών να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ διατάξεις που είναι ευνοϊκότερες για τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζονται, υπό τον όρο ότι οι εν λόγω διατάξεις είναι συμβατές με την παρούσα οδηγία.»

8 Το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115 ορίζει τα ακόλουθα:

«Κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη:

α) τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού,

β) την οικογενειακή ζωή,

γ) την κατάσταση της υγείας του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας,

και τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης.»

9 Το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εκδίδουν απόφαση επιστροφής για υπηκόους τρίτης χώρας που διαμένουν παράνομα στο έδαφός τους, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 έως 5.

[...]

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν, ανά πάσα στιγμή, να χορηγήσουν αυτόνομη άδεια διαμονής ή άλλη άδεια που παρέχει δικαίωμα παραμονής για λόγους φιλευσπλαχνίας, ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους, σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παράνομα στο έδαφός τους. Στην περίπτωση αυτή, δεν εκδίδεται απόφαση επιστροφής. Εφόσον η απόφαση επιστροφής έχει ήδη εκδοθεί, τότε αυτή ανακαλείται ή αναστέλλεται για τη διάρκεια ισχύος του τίτλου διαμονής ή άλλης άδειας που παρέχει δικαίωμα παραμονής.»

10 Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Απομάκρυνση», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να εκτελέσουν την απόφαση επιστροφής, εάν δεν έχει χορηγηθεί χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 4 ή εάν ο συγκεκριμένος υπήκοος δεν έχει συμμορφωθεί με την υποχρέωση επιστροφής εντός της προθεσμίας οικειοθελούς αναχώρησης που έχει χορηγηθεί σύμφωνα με το άρθρο 7.»

11 Το άρθρο 9 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη αναβάλλουν την απομάκρυνση:

α) όταν αυτή παραβιάζει την αρχή της μη επαναπροώθησης, ή

β) ενόσω παρέχεται ανασταλτικό αποτέλεσμα σύμφωνα με το άρθρο 13, παράγραφος 2.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να αναβάλουν την απομάκρυνση για εύλογο χρονικό διάστημα, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν ιδίως υπόψη:

α) τη φυσική ή διανοητική κατάσταση του υπηκόου τρίτης χώρας,

β) τεχνικούς λόγους, όπως η απουσία μέσων μεταφοράς ή η έλλειψη δυνατότητας απομάκρυνσης λόγω αδυναμίας διαπίστωσης της ταυτότητας.

[...]»

Το ολλανδικό δίκαιο

- 12 Το άρθρο 64 του wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (Vreemdelingenwet 2000) (νόμου του 2000 περί γενικής αναθεώρησης του νόμου περί αλλοδαπών), της 23ης Νοεμβρίου 2000 (Stb. 2000, αριθ. 495), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί αλλοδαπών), ορίζει τα εξής:

«Η επαναπροώθηση στα σύνορα αναβάλλεται για όσο χρονικό διάστημα ο αλλοδαπός δεν είναι σε θέση να ταξιδέψει λόγω της κατάστασης της υγείας του ιδίου ή μέλους της οικογένειάς του.»

- 13 Η Vreemdelingen-circulaire 2000 (εγκύκλιος του 2000 περί αλλοδαπών), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: εγκύκλιος περί αλλοδαπών), προβλέπει τα εξής:

«[...]

7. Απαγόρευση της απέλασης στα σύνορα για λόγους υγείας

7.1 Γενικές διατάξεις

Η [Immigratie- en naturalisatiedienst (υπηρεσία μετανάστευσης και πολιτογράφησης, Κάτω Χώρες, στο εξής: IND)] μπορεί να χορηγήσει αναβολή της αναχώρησης δυνάμει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών εφόσον:

- ο αλλοδαπός δεν μπορεί να ταξιδέψει για ιατρικούς λόγους· ή
- συντρέχει πραγματικός κίνδυνος παράβασης του άρθρου 3 της [Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950] για ιατρικούς λόγους.

7.1.1 Αδυναμία του αλλοδαπού να ταξιδέψει

Στον αλλοδαπό χορηγείται αναβολή της αναχώρησης δυνάμει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών στην περίπτωση που το [Bureau Medische Advisering (γραφείο ιατρικών συμβούλων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες, στο εξής: BMA)] διαπιστώσει ότι, από ιατρικής απόψεως, ο αλλοδαπός δεν είναι σε θέση να ταξιδέψει λόγω της κατάστασης της υγείας του ιδίου ή μέλους της οικογένειάς του.

[...]

7.1.3 Πραγματικός κίνδυνος παράβασης του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών για ιατρικούς λόγους

Στον αλλοδαπό χορηγείται αναβολή της αναχώρησης δυνάμει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών στην περίπτωση που συντρέχει πραγματικός κίνδυνος παράβασης του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών για ιατρικούς λόγους.

Πραγματικός κίνδυνος παράβασης του άρθρου 3 της σύμβασης αυτής συντρέχει όταν:

- από γνωμοδότηση του ΒΜΑ προκύπτει ότι είναι πολύ πιθανό η έλλειψη ιατρικής περίθαλψης να προκαλέσει κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης· και
- η απαραίτητη θεραπευτική αγωγή δεν παρέχεται εντός της χώρας καταγωγής ή μόνιμης κατοικίας· ή
- μολονότι η αγωγή αυτή είναι διαθέσιμη, κρίνεται ότι δεν είναι ευχερώς προσβάσιμη.

Κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης

Ως “κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης” η IND θεωρεί την κατάσταση στην οποία ο αλλοδαπός πάσχει από νόσημα για το οποίο είναι γνωστό, βάσει των υφιστάμενων ιατρικών-επιστημονικών γνώσεων, ότι η έλλειψη περίθαλψης θα οδηγήσει εντός τριών μηνών σε θάνατο, αναπηρία ή άλλου είδους σοβαρή σωματική ή ψυχική βλάβη.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 14 Ο Χ είναι Ρώσος υπήκοος, γεννηθείς το 1988, ο οποίος προσβλήθηκε σε ηλικία δεκαέξι ετών από σπάνια μορφή καρκίνου του αίματος για την αντιμετώπιση της οποίας του παρέχεται περίθαλψη επί του παρόντος στις Κάτω Χώρες. Η θεραπευτική αγωγή του συνίσταται, κυρίως, σε φλεβοτομές καθώς και στη χορήγηση φαρμακευτικής κάνναβης για την αντιμετώπιση του πόνου. Η χορήγηση της εν λόγω θεραπευτικής αγωγής με χρήση φαρμακευτικής κάνναβης δεν επιτρέπεται στη Ρωσία.
- 15 Στις 31 Οκτωβρίου 2013, ο Χ υπέβαλε για πρώτη φορά αίτηση χορήγησης ασύλου στις Κάτω Χώρες. Εντούτοις, ο Υφυπουργός έκρινε ότι αρμόδιο κράτος μέλος για να αποφανθεί επί της αίτησης αυτής ήταν το Βασίλειο της Σουηδίας.
- 16 Στις 13 Δεκεμβρίου 2013, ο Χ ζήτησε, βάσει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών, να ανασταλεί η αναχώρησή του λόγω της κατάστασης της υγείας του. Με απόφαση της 24ης Δεκεμβρίου 2013, ο Υφυπουργός απέρριψε την αίτηση αυτή.
- 17 Στις 19 Μαΐου 2016, ο Χ υπέβαλε νέα αίτηση χορήγησης ασύλου στις Κάτω Χώρες, δεδομένου ότι εν τω μεταξύ είχε παρέλθει η προθεσμία εντός της οποίας μπορούσε να μεταφερθεί στη Σουηδία. Προς στήριξη της νέας αυτής αίτησης, ο Χ υποστήριξε ότι η θεραπευτική αγωγή που του είχε χορηγηθεί στη Ρωσία για την καταπολέμηση του πόνου που συνδέεται με την ασθένειά του είχε προκαλέσει παρενέργειες και ότι είχε διαπιστώσει ότι η λήψη φαρμακευτικής κάνναβης ήταν καταλληλότερη γι' αυτόν, λαμβανομένης υπόψη της κατάστασης της υγείας του. Δεδομένου ότι η χρήση φαρμακευτικής κάνναβης δεν επιτρεπόταν στη χώρα καταγωγής του, ο Χ είχε καλλιεργήσει εκεί δενδρύλλια κάνναβης για ιατρική χρήση, γεγονός που τον είχε φέρει αντιμέτωπο με τέτοιες δυσκολίες στη χώρα αυτή ώστε πλέον ζητούσε να του χορηγηθεί διεθνής προστασία. Στο πλαίσιο της εν λόγω αίτησης ασύλου, ο Χ ζήτησε, εξάλλου, αναβολή της απομάκρυνσής του, βάσει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών.

- 18 Με απόφαση της 29ης Μαρτίου 2018, ο Υφυπουργός, αφού έλαβε τη γνωμοδότηση του ΒΜΑ, απέρριψε την αίτηση ασύλου του Χ, κρίνοντας ότι οι ισχυρισμοί του όσον αφορά τα προβλήματα που αντιμετώπισε στη Ρωσία λόγω της καλλιέργειας κάνναβης για προσωπική χρήση δεν ήταν πειστικοί. Αποφάσισε επίσης ότι ο Χ δεν μπορούσε να λάβει άλλου τύπου άδεια διαμονής και απέρριψε το υποβληθέν βάσει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών αίτημά του για αναστολή της εκτέλεσης της υποχρέωσης επιστροφής.
- 19 Με απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2018, το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης, Κάτω Χώρες) ακύρωσε εν μέρει την απόφαση αυτή. Μολονότι το ως άνω δικαστήριο δέχθηκε ότι ο Χ δεν μπορούσε να επικαλεστεί το καθεστώς ούτε του πρόσφυγα ούτε του δικαιούχου επικουρικής προστασίας, διέταξε εντούτοις τον Υφυπουργό να επανεξετάσει τόσο την επιχειρηματολογία του Χ περί δικαιώματός του να του χορηγηθεί άδεια διαμονής, βάσει του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), όσο και το υποβληθέν βάσει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών αίτημά του. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε με απόφαση του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) της 28ης Μαρτίου 2019.
- 20 Στις 19 Φεβρουαρίου 2020, ο Υφυπουργός απέρριψε εκ νέου το αίτημα του Χ περί χορήγησης άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ καθώς και το αίτημά του περί αναβολής της απομάκρυνσής του. Επιπλέον, εξέδωσε απόφαση επιστροφής με την οποία διατασσόταν ο Χ να εγκαταλείψει την ολλανδική επικράτεια εντός τεσσάρων εβδομάδων.
- 21 Ο Χ άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης επιστροφής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Θεωρεί ότι πρέπει να του χορηγηθεί άδεια διαμονής βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ ή, τουλάχιστον, αναβολή της απομάκρυνσής του βάσει του άρθρου 64 του νόμου περί αλλοδαπών. Συναφώς, υποστηρίζει ότι η θεραπευτική αγωγή κατά του πόνου με χρήση φαρμακευτικής κάνναβης, η οποία του χορηγείται στις Κάτω Χώρες, είναι τόσο σημαντική για αυτόν ώστε, εάν διακοπεί, δεν θα είναι πλέον σε θέση να ζήσει αξιοπρεπώς. Ειδικότερα, επισημαίνει ότι, σε περίπτωση διακοπής της εν λόγω θεραπείας, ο πόνος θα είναι τόσο έντονος ώστε δεν θα μπορεί πλέον ούτε να κοιμάται ούτε να τρέφεται, πράγμα που θα έχει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στη φυσική αλλά και στην ψυχική του κατάσταση, καθότι θα του προκαλέσει κατάθλιψη και αυτοκτονικές τάσεις.
- 22 Κατά το αιτούν δικαστήριο, από την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, M'Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452), προκύπτει ότι η κατάσταση της υγείας υπηκόου τρίτης χώρας δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη χορήγηση επικουρικής προστασίας. Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι ο Χ δεν ζητεί πλέον να του χορηγηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα.
- 23 Ωστόσο, πρώτον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά την ολλανδική νομοθεσία, η απομάκρυνση μπορεί να αναβληθεί όταν, για ιατρικούς λόγους, ο αλλοδαπός υπήκοος δεν μπορεί να ταξιδέψει ή όταν συντρέχει πραγματικός κίνδυνος παράβασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.
- 24 Η δεύτερη περίπτωση προϋποθέτει ότι από τη γνωμοδότηση του ΒΜΑ συνάγεται, αφενός, ότι η διακοπή της σχετικής θεραπευτικής αγωγής θα έχει κατά πάσα πιθανότητα ως αποτέλεσμα να προκληθεί «κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης» κατά την έννοια του σημείου 7.1.3 της εγκυκλίου περί των αλλοδαπών και, αφετέρου, ότι η κατάλληλη θεραπευτική αγωγή δεν είναι διαθέσιμη στη χώρα προορισμού ή ότι ο ενδιαφερόμενος αλλοδαπός υπήκοος δεν έχει πρόσβαση σε αυτή.

- 25 Με τη γνωμοδότηση που εξέδωσε κατόπιν αιτήματος του Υφυπουργού, το ΒΜΑ επισήμανε, μεταξύ άλλων, ότι, μολονότι ήταν πιθανό ότι άνευ φλεβοτομών ο Χ θα βρισκόταν σε σύντομο χρονικό διάστημα σε μια τέτοια «κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης», εντούτοις η θεραπεία αυτή ήταν διαθέσιμη στη Ρωσία. Αντιθέτως, το ΒΜΑ ανέφερε ότι, καθόσον η φαρμακευτική αποτελεσματικότητα της κάνναβης δεν έχει αποδειχθεί, δεν ήταν σε θέση να εκφέρει γνώμη για τις συνέπειες που θα μπορούσε να έχει στον Χ η διακοπή της αναλγητικής αγωγής με χρήση φαρμακευτικής κάνναβης. Επισήμανε επίσης ότι δεν είχε διαπιστωθεί κανένας κίνδυνος συνδεόμενος με τον πόνο και ικανός να προκαλέσει φόβο για θάνατο του Χ ή οιαδήποτε κατάσταση εξάρτησης στην καθημερινή του ζωή. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι δεν μπορούσε να γίνει δεκτό ότι η χρήση φαρμακευτικής κάνναβης θα απέτρεπε τη βραχυπρόθεσμη επέλευση μιας τέτοιας «κατάστασης έκτακτης ιατρικής ανάγκης». Έκρινε επίσης ότι υπήρχε στην αγορά επαρκής αριθμός άλλων αναλγητικών που θα μπορούσαν να χορηγηθούν στον Χ.
- 26 Όμως, κατά το αιτούν δικαστήριο, από τις πληροφορίες που παρέσχε ο Χ προκύπτει ότι οι θεράποντες ιατροί του εκτιμούν ότι η χρήση φαρμακευτικής κάνναβης αποτελεί τη μόνη κατάλληλη αναλγητική αγωγή γι' αυτόν. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά εξάλλου ότι ο Χ απέδειξε ότι η αγωγή με βάση τη φαρμακευτική κάνναβη συνταγογραφείται και χορηγείται μόνον όταν οι άλλες λύσεις κατά του πόνου είναι όχι μόνον αναποτελεσματικές, αλλά και αντενδείκνυνται.
- 27 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει περαιτέρω ότι στη Ρωσία δεν είναι διαθέσιμη καμία κατάλληλη αγωγή κατά του πόνου. Συνεπώς, αν η απομάκρυνση του Χ δεν αναβληθεί, θα διακοπεί η αναλγητική αγωγή που του χορηγείται και η ένταση του πόνου θα ενισχυθεί. Αντιθέτως, δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί αν η επιδείνωση του πόνου του Χ, λόγω της διακοπής της αγωγής του, θα προκαλέσει επιδείνωση της ασθένειάς του, έστω και αν, λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που διαθέτει το αιτούν δικαστήριο, είναι πιθανό να μην ισχύει κάτι τέτοιο. Πριν ζητήσει τη διενέργεια ιατρικής πραγματογνωμοσύνης σχετικά με την επιδείνωση του πόνου την οποία ενδέχεται να αντιμετωπίσει ο Χ κατόπιν της παύσης της αγωγής με χρήση φαρμακευτικής κάνναβης, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει, μέσω ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, να προσδιορίσει με ποιον τρόπο πρέπει να ληφθεί υπόψη μια τέτοια παράμετρος.
- 28 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά πάγια νομολογία του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας), η οποία στηρίζεται στην απαίτηση περί ταχείας επιδείνωσης της κατάστασης της υγείας του ενδιαφερομένου, κατά την έννοια της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της 13ης Δεκεμβρίου 2016, Paposhvili κατά Βελγίου (CE:ECHR:2016:1213JUD004173810) (στο εξής: απόφαση Paposhvili), μόνον οι ιατρικές συνέπειες που επέρχονται εντός τριών μηνών από τη διακοπή της θεραπευτικής αγωγής που χορηγείται στον ενδιαφερόμενο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να κριθεί αν μια τέτοιου είδους διακοπή έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση «κατάστασης έκτακτης ιατρικής ανάγκης», κατά την έννοια του σημείου 7.1.3 της εγκυκλίου περί αλλοδαπών.
- 29 Εντούτοις, κατά το αιτούν δικαστήριο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν καθόρισε συγκεκριμένη προθεσμία με την απόφαση Paposhvili. Επομένως, είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν οι συνέπειες που συνδέονται με τη διακοπή της θεραπευτικής αγωγής υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος πάσχει από σοβαρή ασθένεια, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής του, μπορούν να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του Χάρτη μόνον εφόσον επέρχονται εντός τριών μηνών, ανεξαρτήτως των παθολογικών καταστάσεων και των ιατρικών συνεπειών που είναι πιθανόν να προκύψουν κατόπιν της εν λόγω διακοπής.

- 30 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας) έκρινε ότι, σύμφωνα με την απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, C. K. κ.λπ. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127), το άρθρο 64 του νόμου περί αλλοδαπών επιβάλλει επίσης να εκτιμάται αν η ίδια η απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος πάσχει από ιδιαίτερα σοβαρή σωματική ή ψυχική ασθένεια μπορεί να προκαλέσει πραγματικό κίνδυνο παράβασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο, η εκτίμηση αυτή πρέπει να διενεργείται αποκλειστικά στο πλαίσιο της εξέτασης των προϋποθέσεων υπό τις οποίες ο ενδιαφερόμενος αλλοδαπός υπήκοος μπορεί να ταξιδέψει. Επομένως, αφενός, ποτέ δεν ζητείται από το ΒΜΑ να αξιολογήσει αν η ίδια η διαδικασία απομάκρυνσης του υπηκόου τρίτης χώρας ενέχει τον κίνδυνο να προκαλέσει ιατρικές συνέπειες που θα εκδηλωθούν μετά την απομάκρυνση στη χώρα προορισμού και, αφετέρου, οι συνέπειες αυτές δεν λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να κριθεί αν μια «κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης», κατά την έννοια του σημείου 7.1.3 της εγκυκλίου περί αλλοδαπών, αποκλείει τέτοια απομάκρυνση.
- 31 Ως εκ τούτου, η ως άνω εξέταση δύσκολα θα μπορούσε να εμποδίσει την αναβολή της απομάκρυνσης του ενδιαφερομένου ακόμη και σε περίπτωση που υπάρχει φόβος για επιδείνωση της κατάστασης της ψυχικής του υγείας, όπως, παραδείγματος χάριν, λόγω κινδύνου αυτοκτονίας εξαιτίας της ίδιας της απομάκρυνσης.
- 32 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εντούτοις αν μπορεί απλώς να εκτιμήσει κατά πόσον οι ιατρικές συνέπειες της απομάκρυνσης του ενδιαφερομένου θα παραμείνουν περιορισμένες, χάρη στη λήψη ορισμένων μέτρων, κατά τη διαδικασία της απομάκρυνσης. Επισημαίνει επιπλέον ότι, στην περίπτωση του X, η αγωγή με χρήση φαρμακευτικής κάνναβης δεν μπορεί να χορηγηθεί κατά τη διαδικασία της απομάκρυνσης αυτής καθεαυτήν και ότι ο X υποστηρίζει ότι η επιδείνωση του πόνου θα του προκαλέσει κατάθλιψη και αυτοκτονικές τάσεις.
- 33 Τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να εξεταστεί αν η σοβαρότητα της κατάστασης της υγείας υπηκόου τρίτης χώρας και το γεγονός ότι του παρέχεται θεραπευτική αγωγή στο κράτος μέλος στο οποίο διαμένει παρανόμως δύνανται να αποτελούν στοιχεία της ιδιωτικής ζωής του της οποίας ο σεβασμός πρέπει να διασφαλίζεται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 7 του Χάρτη και του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.
- 34 Ειδικότερα, διερωτάται αν οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους οφείλουν να εξετάσουν αν πρέπει να αναγνωριστεί, στο πλαίσιο του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, δικαίωμα διαμονής σε τέτοιο υπήκοο και αν ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής του ενδιαφερομένου συνιστά στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη προκειμένου να αποφανθεί το αιτούν δικαστήριο επί του αιτήματος αναβολής του μέτρου απομάκρυνσης που έχει διαταχθεί σε βάρος του.
- 35 Υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Μπορεί η σημαντική επιδείνωση του πόνου λόγω έλλειψης ιατρικής περίθαλψης σε αμετάβλητη κλινική εικόνα να αποτελέσει κατάσταση που αντίκειται στο άρθρο 19, παράγραφος 2, του [Χάρτη], σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 του Χάρτη, στην περίπτωση που δεν ανασταλεί η υποχρέωση αποχώρησης η οποία προβλέπεται στην [οδηγία 2008/115];

- 2) Συνάδει με το άρθρο 4 του Χάρτη, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 αυτού, ο καθορισμός συγκεκριμένης προθεσμίας εντός της οποίας πρέπει να καθίστανται εμφανείς οι επιπτώσεις της έλλειψης ιατρικής περίθαλψης, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι συντρέχουν λόγοι υγείας που εμποδίζουν την εκπλήρωση της υποχρέωσης επιστροφής η οποία προβλέπεται στην [οδηγία 2008/115]; Στην περίπτωση που ο καθορισμός συγκεκριμένης προθεσμίας δεν αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης, επιτρέπεται σε κράτος μέλος να ορίσει μια γενική προθεσμία που είναι η ίδια για όλες τις πιθανές ασθένειες και για όλες τις πιθανές επιπτώσεις στην υγεία;
- 3) Συνάδει με το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 του Χάρτη, καθώς και την [οδηγία 2008/115], νομοθετική ρύθμιση που προβλέπει ότι οι συνέπειες της απομάκρυνσης πρέπει να αξιολογούνται αποκλειστικά στο πλαίσιο εκτίμησης του ζητήματος εάν και υπό ποιες συνθήκες είναι σε θέση να ταξιδεύσει ο αλλοδαπός;
- 4) Επιτάσσει το άρθρο 7 του Χάρτη, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 αυτού, και υπό το πρίσμα της [οδηγίας 2008/115], να αξιολογούνται η κατάσταση της υγείας του αλλοδαπού και η περίθαλψη που λαμβάνει μέχρι τούδε σε κράτος μέλος στο πλαίσιο εκτίμησης του ζητήματος εάν πρέπει να του επιτραπεί η διαμονή για λόγους που άπτονται της προστασίας της ιδιωτικής ζωής; Επιτάσσει το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 αυτού, και υπό το πρίσμα της [οδηγίας 2008/115], να λαμβάνεται υπόψη η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, υπό την έννοια του άρθρου 7 του Χάρτη, κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν τα προβλήματα υγείας δύνανται να εκληφθούν ως κώλυμα για την απομάκρυνση αλλοδαπού;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου και επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων

- 36 Η Ολλανδική Κυβέρνηση αμφισβητεί, πρώτον, το παραδεκτό των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων, ισχυριζόμενη ότι υποβλήθηκαν πρόωρα. Συγκεκριμένα, πριν υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, το αιτούν δικαστήριο θα έπρεπε να απορρίψει το αίτημα του X να του αναγνωριστεί δικαίωμα διαμονής στο ολλανδικό έδαφος, δεδομένου ότι η οδηγία 2008/115 τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωσή του μόνον αν ο υπήκοος τρίτης χώρας διαμένει παρανόμως στο έδαφος αυτό.
- 37 Εντούτοις, τα εθνικά δικαστήρια είναι ελεύθερα να υποβάλλουν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας κρίνουν ενδεδειγμένο, ακόμη και σε πρώιμο στάδιο της (πρβλ. αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2010, Elchinov, C-173/09, EU:C:2010:581, σκέψη 26, και της 14ης Νοεμβρίου 2018, Memoria και Dall'Antonia, C-342/17, EU:C:2018:906, σκέψη 33).
- 38 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η αίτηση ασύλου του X απορρίφθηκε από τον Υφυπουργό, με αποτέλεσμα ο X να διαμένει κατ' αρχήν παρανόμως στο ολλανδικό έδαφος και, ως εκ τούτου, να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2008/115, εκτός εάν είναι δυνατόν να του χορηγηθεί δικαίωμα διαμονής εκεί, δυνάμει ιδίως του δικαίου της Ένωσης, ζήτημα που αποτελεί ακριβώς το αντικείμενο του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος.

- 39 Κατά συνέπεια, το επιχείρημα της Ολλανδικής Κυβέρνησεως ότι τα προδικαστικά ερωτήματα έχουν υποβληθεί πρόωρα πρέπει να απορριφθεί.
- 40 Δεύτερον, η Ολλανδική Κυβέρνηση θεωρεί ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι λυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, καθότι αφορά κατ' ουσίαν το κατά πόσον ένα κράτος μέλος δύναται να απαιτεί να εκδηλωθεί η επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, η οποία πιθανολογείται σε περίπτωση επιστροφής, εντός ορισμένης προθεσμίας κατόπιν της επιστροφής αυτής. Πλην όμως, η προθεσμία αυτή δεν αποτελεί στοιχείο καθοριστικής σημασίας στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, καθόσον ουσιαστικά η αιτιολογία για την απόρριψη του αιτήματος αναβολής της απομάκρυνσης του Χ ήταν ότι δεν υπήρχε κανένας βραχυπρόθεσμος κίνδυνος «κατάστασης έκτακτης ιατρικής ανάγκης» κατά το σημείο 7.1.3 της εγκυκλίου περί αλλοδαπών, στη χώρα καταγωγής του, διότι ο πόνος του Χ δεν συνδέεται με τα συμπτώματα της ασθένειάς του, υφίστανται δε στη χώρα αυτή άλλου είδους αγωγές προς υποκατάσταση της συγκεκριμένης.
- 41 Συναφώς, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθησόμενης δικαστικής απόφασης, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον το υποβληθέν ερώτημα αφορά την ερμηνεία ή το κύρος κανόνα του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να απαντήσει. Ως εκ τούτου, τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης είναι κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να μην απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία τα οποία είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα (απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Cilevičs κ.λπ., C-391/20, EU:C:2022:638, σκέψεις 41 και 42).
- 42 Αντιθέτως δε προς όσα υποστηρίζει η Ολλανδική Κυβέρνηση, δεν προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης η οποία ζητείται με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα δεν έχει προδήλως σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 43 Πράγματι, όπως υπογράμμισε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 35 των προτάσεών του, δεν αμφισβητείται ότι η απόφαση επιστροφής που εκδόθηκε σε βάρος του Χ στηρίχθηκε ιδίως στο ότι δεν θα προκαλούνταν βραχυπρόθεσμα καμία «κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης», κατά την έννοια του σημείου 7.1.3 της εγκυκλίου περί αλλοδαπών, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής του. Μάλιστα, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει σαφώς ότι, δυνάμει της ολλανδικής νομοθεσίας, η ύπαρξη μιας τέτοιας «κατάστασης έκτακτης ιατρικής ανάγκης» εκτιμάται υπό το πρίσμα της τριμήνης προθεσμίας που μνημονεύεται στην εγκύκλιο περί αλλοδαπών, η δε προθεσμία αυτή αποτελεί ακριβώς το αντικείμενο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος.
- 44 Επιπλέον, από το πραγματικό πλαίσιο, όπως προσδιορίστηκε από το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι οι πόνοι του Χ προκαλούνται από την ασθένεια από την οποία πάσχει και ότι, όσον αφορά τους πόνους αυτούς, καμία άλλη αγωγή, προς υποκατάσταση της συγκεκριμένης, δεν είναι διαθέσιμη στη χώρα καταγωγής του. Τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα υποβάλλονται από το εθνικό δικαστήριο εντός του πραγματικού και νομικού πλαισίου το οποίο προσδιορίζει το ίδιο με δική του ευθύνη και του οποίου την ακρίβεια δεν είναι αρμόδιο να ελέγξει το Δικαστήριο. Επομένως, όποιες και αν είναι

οι επικρίσεις που διατυπώνει η Ολλανδική Κυβέρνηση όσον αφορά τις εκτιμήσεις του αιτούντος δικαστηρίου περί των πραγματικών περιστατικών, η εξέταση του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος πρέπει να πραγματοποιηθεί βάσει των εκτιμήσεων αυτών (πρβλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, *Caixabank*, C-385/20, EU:C:2022:278, σκέψεις 34 και 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 45 Ως εκ τούτου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.
- 46 Τρίτον, όσον αφορά το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, επισημαίνεται, αφενός, ότι, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ολλανδική Κυβέρνηση, το ερώτημα αυτό δεν αφορά την ερμηνεία του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ αλλά του άρθρου 7 του Χάρτη, σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις του Χάρτη, καθώς και της οδηγίας 2008/115.
- 47 Επομένως, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στο ως άνω προδικαστικό ερώτημα.
- 48 Αφετέρου, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το εν λόγω προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο διότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 7 του Χάρτη πρέπει να αναγνωρισθεί στον Χ δικαίωμα διαμονής στις Κάτω Χώρες, μολοντί καμία ουσιαστική διάταξη του δικαίου της Ένωσης δεν επιτρέπει να του αναγνωρισθεί τέτοιο δικαίωμα διαμονής.
- 49 Συναφώς, αρκεί η επισήμανση ότι το ερώτημα αν η ερμηνεία της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 του Χάρτη, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αναγνώριση σε υπήκοο τρίτης χώρας δικαιώματος διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, άπτεται, εν πάση περιπτώσει, της επί της ουσίας εκτίμησης του ζητήματος αυτού.
- 50 Συνεπώς, το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

- 51 Με το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η οδηγία 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει να ληφθεί απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως σε κράτος μέλος, πάσχει από σοβαρή ασθένεια και ενδέχεται να εκτεθεί, στην τρίτη χώρα προς την οποία θα απομακρυνθεί, σε κίνδυνο σημαντικής επιδείνωσης του πόνου που προκαλεί η ασθένειά του, λόγω της απαγόρευσης, στη χώρα αυτή, της μόνης αποτελεσματικής αναλγητικής θεραπείας. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης αν κράτος μέλος μπορεί να προβλέψει αυστηρή προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να πιθανολογείται ότι θα εκδηλωθεί η επιδείνωση αυτή, προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει κώλυμα για την έκδοση απόφασης επιστροφής ή για τη λήψη μέτρου απομάκρυνσης.
- 52 Αρχικώς, υπογραμμίζεται ότι, κατά πρώτον, υπό την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/115, η οδηγία αυτή εφαρμόζεται σε κάθε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως σε κράτος μέλος. Εξάλλου, εφόσον ο υπήκοος τρίτης χώρας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω οδηγίας, υπόκειται, κατ' αρχήν, στους προβλεπόμενους σε αυτήν κοινούς κανόνες και διαδικασίες ενόψει της απομάκρυνσής του, και τούτο για όσο διάστημα δεν έχει, ενδεχομένως, ρυθμιστεί το ζήτημα της παραμονής του [απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2021, Μ κ.λπ. (Απομάκρυνση προς κράτος μέλος), C-673/19, EU:C:2021:127, σκέψεις 29 και 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

- 53 Υπ' αυτή την οπτική, αφενός, από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 προκύπτει ότι, όταν αποδεικνύεται ο παράνομος χαρακτήρας της διαμονής, πρέπει να εκδίδεται απόφαση επιστροφής εις βάρος του υπηκόου τρίτης χώρας, υπό την επιφύλαξη των εξαιρέσεων των παραγράφων 2 έως 5 του άρθρου αυτού και με πλήρη τήρηση των απαιτήσεων του άρθρου 5 της οδηγίας, στη δε απόφαση αυτή πρέπει να προσδιορίζεται, μεταξύ των τρίτων χωρών που διαλαμβάνονται στο άρθρο 3, σημείο 3, της οδηγίας 2008/115, εκείνη προς την οποία πρέπει να απομακρυνθεί ο υπήκοος τρίτης χώρας [απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2021, Μ κ.λπ. (Απομάκρυνση προς κράτος μέλος), C-673/19, EU:C:2021:127, σκέψεις 32 και 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 54 Αφετέρου, κράτος μέλος δεν μπορεί να προβεί στην απομάκρυνση παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας, δυνάμει του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/115, χωρίς να έχει προηγουμένως εκδοθεί απόφαση επιστροφής εις βάρος του υπηκόου αυτού τηρουμένων των ουσιαστικών και διαδικαστικών εγγυήσεων που προβλέπει η οδηγία [πρβλ. απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2020, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία), C-808/18, EU:C:2020:1029, σκέψη 253].
- 55 Κατά δεύτερον, το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115, το οποίο αποτελεί γενικό κανόνα που δεσμεύει τα κράτη μέλη αφ' ης στιγμής εφαρμόζουν την οδηγία, υποχρεώνει την αρμόδια εθνική αρχή να τηρεί, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας επιστροφής, την αρχή της μη επαναπροώθησης, η οποία κατοχυρώνεται ως θεμελιώδες δικαίωμα στο άρθρο 18 του Χάρτη, σε συνδυασμό με το άρθρο 33 της Σύμβασης περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, καθώς και στο άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη. Τούτο ισχύει, μεταξύ άλλων, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 53 της παρούσας απόφασης, όταν η εθνική αρχή προτίθεται, αφού ακούσει τον ενδιαφερόμενο, να εκδώσει εις βάρος του απόφαση επιστροφής [πρβλ. απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2020, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία), C-808/18, EU:C:2020:1029, σκέψη 250 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 56 Επομένως, το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115 δεν επιτρέπει να εκδοθεί απόφαση επιστροφής κατά υπηκόου τρίτης χώρας όταν στην απόφαση αυτή μνημονεύεται, ως χώρα προορισμού, χώρα στην οποία υπάρχουν σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι, σε περίπτωση εκτέλεσης της εν λόγω απόφασης, ο ως άνω υπήκοος θα εκτεθεί σε πραγματικό κίνδυνο μεταχείρισης αντίθετης προς το άρθρο 18 ή το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη.
- 57 Το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη ορίζει ότι κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί όχι μόνον προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου, αλλά και προς κράτος όπου διατρέχει κίνδυνο να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 4 του Χάρτη απαγόρευση των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή ανάλογης μεταχείρισης είναι απόλυτη καθόσον συνδέεται ευθέως με τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ο οποίος κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του Χάρτη (απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, Aranyosi και Căldăraru, C-404/15 και C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, σκέψη 85).
- 58 Επομένως, όταν υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι υπήκοος τρίτης χώρας που διαμένει παρανόμως σε κράτος μέλος θα εκτεθεί, σε περίπτωση επιστροφής σε τρίτη χώρα, σε πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, κατά την έννοια του

άρθρου 4 του Χάρτη, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, δεν μπορεί να εκδοθεί εις βάρος του απόφαση επιστροφής στη χώρα αυτή, για όσο διάστημα εξακολουθεί να υφίσταται τέτοιος κίνδυνος.

- 59 Ομοίως, δεν είναι δυνατή η απομάκρυνσή του κατά το ίδιο διάστημα, όπως άλλωστε προβλέπει ρητώς το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115.
- 60 Κατά τρίτον, δυνάμει του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, τα δικαιώματα που κατοχυρώνει το άρθρο 4 του Χάρτη, εφόσον αντιστοιχούν σε εκείνα τα οποία κατοχυρώνονται στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, έχουν την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με αυτές που τους προσδίδει το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ [απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, ΜΡ (Επικουρική προστασία θύματος παρελθόντων βασανιστηρίων), C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψη 37].
- 61 Εν προκειμένω, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ συνάγεται ότι ο πόνος από ασθένεια οφειλόμενη σε φυσικά αίτια, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για σωματική ή ψυχική νόσο, είναι δυνατόν να εμπίπτει στο άρθρο 3 σε περίπτωση που επιδεινώνεται ή υπάρχει κίνδυνος να επιδεινωθεί λόγω μεταχείρισης που απορρέει από συνθήκες κράτησης, από απέλαση ή από άλλα μέτρα για τα οποία οι αρχές μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες, τούτο δε υπό τον όρο ότι ο προκαλούμενος πόνος έχει τον ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας που απαιτείται κατά το άρθρο 3 [πρβλ. απόφαση Ραροσνίλι, § 174 και 175, και απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, ΜΡ (Επικουρική προστασία θύματος παρελθόντων βασανιστηρίων), C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψη 38].
- 62 Συγκεκριμένα, υπενθυμίζεται ότι, για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, η κακή μεταχείριση πρέπει να υπερβαίνει ένα ελάχιστο όριο σοβαρότητας, η δε εκτίμηση του ελάχιστου αυτού ορίου είναι σχετική και εξαρτάται από το σύνολο των στοιχείων της υπόθεσης (απόφαση του ΕΔΔΑ της 20ής Οκτωβρίου 2016, Μυρσίτ κατά Κροατίας, ECLI:CE:ECHR:2016:1020JUD000733413, § 97· απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Δεκεμβρίου 2021, Σανραν κατά Δανίας, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 122 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 63 Επ' αυτού, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ αντιτίθεται στην απομάκρυνση σοβαρά ασθενούς ατόμου για το οποίο υπάρχει άμεσος κίνδυνος θανάτου ή σημαντικοί λόγοι να θεωρηθεί ότι, μολονότι δεν διατρέχει άμεσο κίνδυνο θανάτου, θα αντιμετώπιζε, ελλείψει της κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα προορισμού ή ελλείψει πρόσβασης σε αυτήν, πραγματικό κίνδυνο έκθεσης σε σοβαρή, ταχεία και μη αναστρέψιμη επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του, συνεπαγόμενη έντονους πόνους ή σημαντική μείωση του προσδόκιμου ζωής του [πρβλ. απόφαση Ραροσνίλι, § 178 και 183, και απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, ΜΡ (Επικουρική προστασία θύματος παρελθόντων βασανιστηρίων), C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψη 40].
- 64 Επιπλέον, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι η απόφαση Ραροσνίλι θέτει ένα πρότυπο το οποίο λαμβάνει δεόντως υπόψη όλες τις εκτιμήσεις που ασκούν επιρροή στο πλαίσιο του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, καθόσον διαφυλάσσει το γενικό δικαίωμα των κρατών να ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απομάκρυνση των αλλοδαπών, αναγνωρίζοντας παράλληλα τον απόλυτο χαρακτήρα του εν λόγω άρθρου (απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Δεκεμβρίου 2021, Σανραν κατά Δανίας, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 133).

- 65 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το ελάχιστο όριο σοβαρότητας που απαιτείται συναφώς για την εφαρμογή του άρθρου 4 του Χάρτη ισοδυναμεί με το ελάχιστο όριο σοβαρότητας που απαιτείται, υπό τις ίδιες περιστάσεις, βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ [αποφάσεις της 16ης Φεβρουαρίου 2017, C. Κ. κ.λπ., C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, σκέψη 67, και της 24ης Απριλίου 2018, MP (Επικουρική προστασία θύματος παρελθόντων βασανιστηρίων), C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψη 37].
- 66 Από τις σκέψεις 52 έως 65 της παρούσας απόφασεως προκύπτει ότι το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να εκδώσει απόφαση επιστροφής ή να προβεί στην απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως στο κράτος μέλος αυτό και πάσχει από σοβαρή ασθένεια, εφόσον υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι η επιστροφή του θα τον εξέθετε, λόγω της μη διαθεσιμότητας της κατάλληλης περίθαλψης στη χώρα προορισμού, σε πραγματικό κίνδυνο σημαντικής μείωσης του προσδόκιμου ζωής του ή σε ταχεία, σημαντική και μη αναστρέψιμη επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του, συνεπαγόμενη έντονους πόνους.
- 67 Εν συνεχεία, πρέπει να εξεταστεί, για τις ανάγκες της υπόθεσης της κύριας δίκης, αν ένα κράτος μέλος οφείλει να απέχει από τη λήψη απόφασης επιστροφής ή μέτρου απομάκρυνσης υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως στο έδαφός του και πάσχει από σοβαρή ασθένεια, όταν υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι ο αυτός θα εκτεθεί, σε περίπτωση επιστροφής, σε πραγματικό κίνδυνο επιδείνωσης του πόνου του, λόγω της απαγόρευσης, στη χώρα προορισμού, της μόνης αποτελεσματικής αναλγητικής θεραπείας, χωρίς ωστόσο η επιστροφή του να τον εκθέτει σε κίνδυνο επιδείνωσης της ασθένειας από την οποία πάσχει.
- 68 Συναφώς, όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 61, 63 και 65 της παρούσας απόφασης, είναι πιθανόν το κράτος μέλος να παραβιάζει την απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 4 του Χάρτη, όταν η απόφαση επιστροφής ή το μέτρο απομάκρυνσης που λαμβάνουν οι αρχές του ενέχουν τον κίνδυνο να επιδεινωθεί ο πόνος ο οποίος προκαλείται σε υπήκοο τρίτης χώρας λόγω ασθένειας οφειλόμενης σε φυσικά αίτια, σε τέτοιον βαθμό ώστε ο πόνος αυτός να υπερβαίνει τον ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας για τον οποίο γίνεται λόγος στις προαναφερθείσες σκέψεις.
- 69 Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι υπάρχει ο κίνδυνος να επιδεινωθεί μόνον ο πόνος που συνδέεται με τη σοβαρή ασθένεια υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους, σε περίπτωση επιστροφής του υπηκόου αυτού, δεν αρκεί για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η επιστροφή του να αντιβαίνει στο άρθρο 4 του Χάρτη. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο καθόσον η ίδια η επιδείνωση του πόνου που συνδέεται με μια ασθένεια μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση της κατάστασης της καθεαυτήν σωματικής ή ψυχικής υγείας του ενδιαφερομένου.
- 70 Τούτου λεχθέντος, κάθε κίνδυνος επιδείνωσης του πόνου ο οποίος θα προέκυπτε από την επιστροφή υπηκόου τρίτης χώρας δεν εκθέτει τον εν λόγω υπήκοο σε μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 4 του Χάρτη. Πράγματι, κατ' αναλογία προς τα εκτεθέντα στη σκέψη 66 της παρούσας απόφασης, πρέπει επιπλέον να υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι, σε περίπτωση επιστροφής, ο υπήκοος αυτός θα εκτεθεί σε πραγματικό κίνδυνο ταχείας, σημαντικής και μη αναστρέψιμης επιδείνωσης του πόνου του.

- 71 Συναφώς, διευκρινίζεται, κατά πρώτον, ότι υφίστανται σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι υπήκοος τρίτης χώρας κινδυνεύει να εκτεθεί, σε περίπτωση επιστροφής, σε σημαντική και μη αναστρέψιμη επιδείνωση του πόνου που οφείλεται στην ασθένειά του, μεταξύ άλλων, όταν αποδεικνύεται ότι, στη χώρα προορισμού, η μόνη αποτελεσματική αναλγητική αγωγή δεν μπορεί να του χορηγηθεί νομίμως και ότι η έλλειψη μιας τέτοιας αγωγής θα τον εξέθετε σε πόνο τέτοιας έντασης που θα προσέβαλλε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δεδομένου ότι θα μπορούσε να του προκαλέσει σοβαρές και μη αναστρέψιμες ψυχικές βλάβες ή ακόμη και να τον οδηγήσει στην αυτοκτονία, ζήτημα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διερευνήσει υπό το φως όλων των κρίσιμων στοιχείων, ιδίως δε των ιατρικών. Ειδικότερα, πρέπει να εκτιμηθεί ο μη αναστρέψιμος χαρακτήρας της επιδείνωσης του πόνου, λαμβανομένης υπόψη μιας πληθώρας παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων τόσο των άμεσων αποτελεσμάτων όσο και των πιο έμμεσων συνεπειών της επιδείνωσης αυτής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Δεκεμβρίου 2021, Savran κατά Δανίας, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 138).
- 72 Κατά δεύτερον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η απαίτηση κατά την οποία η επιστροφή του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας πρέπει να συνεπάγεται τον κίνδυνο να προκληθεί στον ενδιαφερόμενο ταχεία επιδείνωση του πόνου του δεν μπορεί να ερμηνευτεί τόσο αυστηρά ώστε να εμποδίζει την επιστροφή σοβαρά ασθενούς υπηκόου τρίτης χώρας μόνο στις ακραίες περιπτώσεις όπου αυτός θα υποστεί σημαντική και μη αναστρέψιμη επιδείνωση του πόνου του ήδη από την άφιξή του στο έδαφος της χώρας προορισμού ή αμέσως μετά από αυτήν. Πρέπει αντιθέτως να ληφθεί υπόψη το ότι η επιδείνωση του πόνου του ενδιαφερομένου, η οποία προκαλείται από την επιστροφή του σε χώρα όπου δεν είναι διαθέσιμες οι κατάλληλες θεραπευτικές αγωγές, μπορεί να είναι σταδιακή και ότι ενδεχομένως απαιτείται ορισμένος χρόνος προκειμένου η επιδείνωση αυτή να καταστεί σημαντική και μη αναστρέψιμη.
- 73 Επιπλέον, η ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των κρίσιμων στοιχείων κατά την εκτίμηση του ελάχιστου ορίου σοβαρότητας που απαιτείται συναφώς βάσει του άρθρου 4 του Χάρτη, όπως επίσης και ο βαθμός εικασίας ο οποίος είναι εγγενής σε μια τέτοια εξέταση μελλοντικών προοπτικών, δεν συνάδουν με την απαίτηση να πιθανολογείται ότι η επιδείνωση του πόνου του υπηκόου τρίτης χώρας, σε περίπτωση επιστροφής του, θα εκδηλωθεί εντός προθεσμίας καθοριζόμενης εκ των προτέρων με απόλυτο τρόπο στο δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, προκειμένου η επιδείνωση αυτή να μπορεί να θεωρηθεί ταχεία.
- 74 Ειδικότερα, η αρμόδια εθνική αρχή πρέπει να είναι σε θέση να σταθμίζει, σε συνάρτηση με την πάθηση του υπηκόου τρίτης χώρας, την ταχύτητα με την οποία, σε περίπτωση επιστροφής, είναι πιθανόν να επέλθει μια τέτοια επιδείνωση, αφενός, και τον βαθμό έντασης της επιδείνωσης του πόνου που πιθανολογείται σε μια τέτοια περίπτωση, αφετέρου.
- 75 Αν τα κράτη μέλη καθορίζουν προθεσμία, αυτή πρέπει να είναι αμιγώς ενδεικτική και, εν πάση περιπτώσει, δεν απαλλάσσει την αρμόδια εθνική αρχή από την υποχρέωση συγκεκριμένης εξέτασης της κατάστασης του ενδιαφερομένου υπηκόου τρίτης χώρας βάσει του συνόλου των κρίσιμων στοιχείων, ιδίως εκείνων που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, λαμβανομένης υπόψη της πάθησής του.
- 76 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει να ληφθεί απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως σε κράτος μέλος και πάσχει από σοβαρή ασθένεια, όταν υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος θα εκτεθεί, στην τρίτη χώρα προς την οποία θα απομακρυνθεί, σε πραγματικό κίνδυνο

σημαντικής, μη αναστρέψιμης και ταχείας επιδείνωσης του πόνου του, σε περίπτωση επιστροφής, λόγω της απαγόρευσης στη χώρα αυτή της μόνης αποτελεσματικής αναλγητικής θεραπείας. Κράτος μέλος δεν μπορεί να προβλέψει αυστηρή προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να πιθανολογείται ότι θα εκδηλωθεί η επιδείνωση αυτή, προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει κώλυμα για την έκδοση απόφασης επιστροφής ή για τη λήψη μέτρου απομάκρυνσης.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 77 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η οδηγία 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1, 4 και 19 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει στην αρμόδια εθνική αρχή να λαμβάνει υπόψη τις συνέπειες που έχει αυτό καθεαυτό το μέτρο απομάκρυνσης στην κατάσταση της υγείας υπηκόου τρίτης χώρας αποκλειστικώς και μόνον προκειμένου να εξετάσει αν ο ενδιαφερόμενος είναι σε θέση να ταξιδέψει.
- 78 Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι η επίμαχη ολλανδική ρύθμιση διακρίνει μεταξύ, αφενός, της εκτίμησης του κινδύνου να προκληθεί βραχυπρόθεσμα «κατάσταση έκτακτης ιατρικής ανάγκης», κατά την έννοια του σημείου 7.1.3 της εγκυκλίου περί αλλοδαπών, λόγω της διακοπής της θεραπείας που χορηγείται σε υπήκοο τρίτης χώρας, εξαιτίας της επιστροφής του, και, αφετέρου, της εκτίμησης των συνεπειών του μέτρου απομάκρυνσης αυτού καθεαυτό, εκτίμηση η οποία πρέπει να αποτελεί μέρος της εξέτασης της ικανότητας του ως άνω υπηκόου να ταξιδέψει και προϋποθέτει, ως εκ τούτου, ότι λαμβάνονται υπόψη μόνον οι ιατρικές συνέπειες που είναι πιθανόν να επέλθουν κατά την εν λόγω απομάκρυνση, αποκλειστικώς των συνεπειών που ενδέχεται να εκδηλωθούν μετά το πέρας της απομάκρυνσης στη χώρα προορισμού.
- 79 Η Ολλανδική Κυβέρνηση δεν αποδέχεται ότι αυτή είναι η πρακτική την οποία ακολουθεί η οικεία αρμόδια εθνική αρχή. Εντούτοις, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί απάντηση με βάση την παραδοχή την οποία εκθέτει το αιτούν δικαστήριο.
- 80 Κατόπιν της διευκρίνισης αυτής, από το σκεπτικό της απάντησης στα δύο πρώτα προδικαστικά ερωτήματα προκύπτει ότι το άρθρο 5 και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115 απαιτούν από τα κράτη μέλη, πριν εκδώσουν απόφαση επιστροφής ή προβούν στην απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας που πάσχει από σοβαρή ασθένεια, να είναι σε θέση να άρουν κάθε σοβαρή αμφιβολία ως προς τον κίνδυνο να προκαλέσει η επιστροφή του ως άνω υπηκόου ταχεία, σημαντική και μη αναστρέψιμη επιδείνωση της ασθένειάς του ή του πόνου που προκαλεί η ασθένεια αυτή. Όταν τέτοιες αμφιβολίες δεν είναι δυνατόν να αρθούν, η αρμόδια εθνική αρχή δεν μπορεί να εκδώσει απόφαση επιστροφής ούτε να προβεί στην απομάκρυνση του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας.
- 81 Μολονότι η απαγόρευση αυτή ισχύει επίσης όταν το οικείο κράτος μέλος δεν είναι σε θέση να οργανώσει αυτή καθεαυτήν την απομάκρυνση του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας κατά τρόπον ώστε να διασφαλίζεται ιδίως ότι ο ενδιαφερόμενος δεν θα εκτεθεί σε κίνδυνο σημαντικής και μη αναστρέψιμης επιδείνωσης της ασθένειας ή του πόνου του κατά την απομάκρυνση, δεν είναι δυνατόν να συναχθεί εξ αυτού ότι αρκεί το κράτος μέλος να βεβαιωθεί ότι ο ενδιαφερόμενος θα τύχει κατάλληλης ιατρικής φροντίδας κατά την απομάκρυνσή του, προκειμένου να μπορεί να εκδώσει απόφαση επιστροφής εις βάρος του ή να προβεί στην απομάκρυνσή του. Πράγματι, το οικείο κράτος μέλος οφείλει να βεβαιωθεί ότι ο ενδιαφερόμενος, εφόσον το απαιτεί η κατάσταση της υγείας του, θα λάβει ιατρική περίθαλψη όχι μόνο στη διάρκεια

της απομάκρυνσης αυτής καθεαυτήν, αλλά και κατά το πέρας της, στη χώρα προορισμού (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, C. K. κ.λπ., C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, σκέψεις 76 έως 82).

- 82 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι το άρθρο 5 και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στην αρμόδια εθνική αρχή να λαμβάνει υπόψη τις συνέπειες που έχει αυτό καθεαυτό το μέτρο απομάκρυνσης στην κατάσταση της υγείας υπηκόου τρίτης χώρας αποκλειστικώς και μόνον προκειμένου να εξετάσει αν ο ενδιαφερόμενος είναι σε θέση να ταξιδέψει.

Επί του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

- 83 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η οδηγία 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1, 4 και 7 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι η κατάσταση της υγείας υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως σε κράτος μέλος καθώς και η περίθαλψη που αυτός λαμβάνει εκεί λόγω σοβαρής ασθένειας από την οποία πάσχει πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από το κράτος μέλος αυτό κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν, δυνάμει του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής του ζωής, θα πρέπει να αναγνωρισθεί στον ενδιαφερόμενο δικαίωμα διαμονής στο συγκεκριμένο κράτος μέλος ή να αναβληθεί η ημερομηνία απομάκρυνσής του.
- 84 Κατά πρώτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι κοινοί κανόνες και διαδικασίες που θεσπίζει η οδηγία 2008/115 αφορούν μόνον την έκδοση αποφάσεων επιστροφής και την εκτέλεσή τους, δεδομένου ότι η οδηγία αυτή δεν αποσκοπεί στην εναρμόνιση του συνόλου των κανόνων των κρατών μελών σχετικά με τη διαμονή των αλλοδαπών υπηκόων. Ως εκ τούτου, η ως άνω οδηγία δεν ρυθμίζει ούτε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να παρέχεται δικαίωμα διαμονής στους υπηκόους τρίτων χωρών ούτε τις συνέπειες της παράνομης διαμονής, στο έδαφος κράτους μέλους, υπηκόων τρίτων χωρών ως προς τους οποίους δεν μπορεί να εκδοθεί απόφαση επιστροφής σε τρίτη χώρα [πρβλ. αποφάσεις της 8ης Μαΐου 2018, K. A. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψεις 44 και 45, και της 24ης Φεβρουαρίου 2021, M κ.λπ. (Απομάκρυνση προς κράτος μέλος), C-673/19, EU:C:2021:127, σκέψεις 43 και 44].
- 85 Επομένως, καμία διάταξη της οδηγίας 2008/115 δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαιτεί από κράτος μέλος να χορηγήσει άδεια διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως στο έδαφός του, όταν δεν μπορεί να ληφθεί εις βάρος του ούτε απόφαση επιστροφής ούτε μέτρο απομάκρυνσης διότι υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος θα εκτεθεί, στη χώρα προορισμού, σε πραγματικό κίνδυνο ταχείας, σημαντικής και μη αναστρέψιμης επιδείνωσης του πόνου που προκαλείται από την ασθένειά του.
- 86 Όσον αφορά, ειδικότερα, το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2008/115, η διάταξη αυτή απλώς επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρέχουν, για λόγους φιλευσπλαχνίας ή ανθρωπιστικούς λόγους, δικαίωμα διαμονής βάσει του εθνικού τους δικαίου, και όχι βάσει του δικαίου της Ένωσης, σε υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι διαμένουν παρανόμως στο έδαφός τους.
- 87 Το δε άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη ορίζει ότι οι διατάξεις του δεν διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι, δυνάμει του άρθρου 7 του Χάρτη, κράτος μέλος μπορεί να υποχρεωθεί να παράσχει δικαίωμα διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω οδηγίας.

- 88 Τούτου λεχθέντος, πρέπει να επισημανθεί, κατά δεύτερον, ότι ο κύριος σκοπός της οδηγίας 2008/115 συνίσταται, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές της σκέψεις 2 και 4, στην καθιέρωση αποτελεσματικής πολιτικής περί απομάκρυνσης και επαναπατρισμού με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ενδιαφερομένων (απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Ghandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 89 Επομένως, τα κράτη μέλη, όταν εφαρμόζουν την οδηγία 2008/115, ακόμη και σε περίπτωση που προτίθενται να λάβουν απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης εις βάρος παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας, οφείλουν να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζονται στον ενδιαφερόμενο από τον Χάρτη (απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Zh. και O., C-554/13, EU:C:2015:377, σκέψη 69).
- 90 Τούτο ισχύει ιδίως για το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του εν λόγω υπηκόου, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη. Το συγκεκριμένο δικαίωμα, στο οποίο αναφέρεται ειδικότερα το αιτούν δικαστήριο με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, αντιστοιχεί στο δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και πρέπει, κατά συνέπεια, να του αναγνωρίζεται η ίδια έννοια και η ίδια εμβέλεια [απόφαση της 18ης Ιουνίου 2020, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Διαφάνεια των οργανώσεων), C-78/18, EU:C:2020:476, σκέψη 122 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 91 Επ' αυτού, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 5, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β', της οδηγίας 2008/115 αντιτίθεται στην έκδοση από κράτος μέλος απόφασης επιστροφής χωρίς να ληφθούν υπόψη τα κρίσιμα στοιχεία της οικογενειακής ζωής του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, K. A. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 104].
- 92 Εξάλλου, μολονότι το εν λόγω άρθρο 5 δεν μνημονεύει την ιδιωτική ζωή του παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας μεταξύ των στοιχείων που τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη κατά την εφαρμογή της οδηγίας 2008/115, εντούτοις, από τις σκέψεις 88 έως 90 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης δεν μπορεί να ληφθεί αν προσβάλλει το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας.
- 93 Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η θεραπευτική αγωγή που χορηγείται σε υπήκοο τρίτης χώρας στο έδαφος κράτους μέλους, ακόμη και αν αυτός διαμένει παρανόμως εκεί, αποτελεί μέρος της ιδιωτικής του ζωής, κατά την έννοια του άρθρου 7 του Χάρτη.
- 94 Πράγματι, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 114 των προτάσεών του, η σωματική και ψυχική ακεραιότητα του ατόμου συμβάλλει στην προσωπική του ανάπτυξη και, ως εκ τούτου, στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός του στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, η οποία περιλαμβάνει επίσης, σε ορισμένο βαθμό, το δικαίωμά του στη σύναψη και ανάπτυξη σχέσεων με τους συμπολίτες του (πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 8ης Απριλίου 2021, Vanricka κ.λπ. κατά Τσεχικής Δημοκρατίας, CE:ECHR:2021:0408JUD004762113, § 261).
- 95 Ως εκ τούτου, όπως επιβεβαιώνουν το άρθρο 5, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', και το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115, η αρμόδια εθνική αρχή μπορεί να εκδώσει απόφαση επιστροφής ή να προβεί στην απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας μόνον αφού λάβει υπόψη την κατάσταση της υγείας του.

- 96 Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη, δεν είναι απόλυτο, αλλά πρέπει να εξετάζεται σε σχέση με τον ρόλο που επιτελεί στην κοινωνία. Πράγματι, όπως προκύπτει από το άρθρο του 52, παράγραφος 1, ο Χάρτης δέχεται περιορισμούς στην άσκηση του εν λόγω δικαιώματος υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί προβλέπονται από τον νόμο, ότι συνάδουν με το βασικό περιεχόμενο του δικαιώματος και ότι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων (απόφαση της 5ης Απριλίου 2022, *Commissioner of An Garda Síochána κ.λπ.*, C-140/20, EU:C:2022:258, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 97 Ως προς αυτό, σημειώνεται ότι η καθιέρωση αποτελεσματικής πολιτικής απομάκρυνσης και επαναπατρισμού, την οποία επιδιώκει η οδηγία 2008/115, όπως υπογραμμίζεται στην αιτιολογική της σκέψη 2, συνιστά σκοπό γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζεται από το δίκαιο της Ένωσης.
- 98 Τούτου δοθέντος, το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη απαιτεί να εξεταστεί περαιτέρω κατά πόσον η λήψη απόφασης επιστροφής ή απομάκρυνσης εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος πάσχει από σοβαρή ασθένεια και λαμβάνει, στο οικείο κράτος μέλος, αναληθική αγωγή που δεν είναι διαθέσιμη στη χώρα προορισμού θίγει το ουσιώδες περιεχόμενο του δικαιώματός του στην ιδιωτική ζωή και τηρεί την αρχή της αναλογικότητας.
- 99 Η εξέταση αυτή προϋποθέτει ότι πρέπει να συνεκτιμηθεί το σύνολο των κοινωνικών δεσμών που δημιουργήσε ο υπήκοος αυτός εντός του κράτους μέλους στο οποίο διαμένει παρανόμως, λαμβανομένων δεόντως υπόψη της ευπάθειας και των ιδιαίτερων συνθηκών εξάρτησης που προκαλεί η κατάσταση της υγείας του. Εντούτοις, όπως υπογράμμισε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 112 των προτάσεών του, όταν ο υπήκοος αυτός έχει αναπτύξει την ιδιωτική του ζωή εντός του συγκεκριμένου κράτους μέλους χωρίς να διαθέτει εκεί άδεια διαμονής, μόνον εξαιρετικοί λόγοι μπορούν να αντιταχθούν στη διαδικασία επιστροφής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση του ΕΔΔΑ της 28ης Ιουλίου 2020, *Formes κατά Κάτω Χωρών*, CE:ECHR:2020:0728JUD002540214, § 53 και 58).
- 100 Εξάλλου, το γεγονός ότι, σε περίπτωση επιστροφής, στον εν λόγω υπήκοο δεν θα μπορεί πλέον να χορηγηθεί η ίδια αγωγή με εκείνη που του χορηγείται στο κράτος μέλος όπου διαμένει παρανόμως και ότι, εξ αυτού, θα μπορούσε να επηρεαστεί, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη των κοινωνικών του σχέσεων στη χώρα προορισμού δεν μπορεί από μόνο του να αποκλείσει, δυνάμει του άρθρου 7 του Χάρτη, τη λήψη απόφασης επιστροφής ή μέτρου απομάκρυνσης εις βάρος του.
- 101 Πράγματι, όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 60 και 64 της παρούσας απόφασης, μόνον υπό αυστηρές προϋποθέσεις αντιτίθεται το άρθρο 4 του Χάρτη στην επιστροφή παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος πάσχει από σοβαρή ασθένεια.
- 102 Επομένως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 7 του Χάρτη επιβάλλει σε κράτος μέλος να μη λάβει απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης του ως άνω υπηκόου για τον λόγο και μόνον ότι υπάρχει κίνδυνος να επιδεινωθεί η κατάσταση της υγείας του στη χώρα προορισμού, διότι άλλως οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις θα στερούσανταν πρακτικής αποτελεσματικότητας.

- 103 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι η οδηγία 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1, 4 και 7 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι:
- δεν επιβάλλει στο κράτος μέλος στο οποίο διαμένει παρανόμως υπήκοος τρίτης χώρας να χορηγήσει σε αυτόν άδεια διαμονής σε περίπτωση που δεν μπορεί να λάβει εις βάρος του ούτε απόφαση επιστροφής ούτε μέτρο απομάκρυνσης διότι υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι αυτός θα εκτεθεί, στη χώρα προορισμού, σε πραγματικό κίνδυνο ταχείας, σημαντικής και μη αναστρέψιμης επιδείνωσης του πόνου που προκαλείται από τη σοβαρή ασθένεια από την οποία πάσχει·
 - η κατάσταση της υγείας του υπηκόου αυτού και η περιθαλψη που λαμβάνει στο ως άνω κράτος μέλος λόγω της ασθένειάς του πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μαζί με το σύνολο των λοιπών κρίσιμων στοιχείων, από την αρμόδια εθνική αρχή όταν εξετάζει αν το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής του ενδιαφερομένου απαγορεύει να ληφθεί απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης εις βάρος του·
 - η έκδοση τέτοιας απόφασης ή η λήψη τέτοιου μέτρου δεν προσβάλλει το δικαίωμα αυτό για τον λόγο και μόνον ότι, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα προορισμού, ο ενδιαφερόμενος θα διατρέχει κίνδυνο επιδείνωσης της κατάστασης της υγείας του, όταν ένας τέτοιος κίνδυνος δεν υπερβαίνει το απαιτούμενο από το άρθρο 4 του Χάρτη ελάχιστο όριο σοβαρότητας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 104 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,**

έχει την έννοια ότι:

δεν επιτρέπει να ληφθεί απόφαση επιστροφής ή μέτρο απομάκρυνσης εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως σε κράτος μέλος και πάσχει από σοβαρή ασθένεια, όταν υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος θα εκτεθεί, στην τρίτη χώρα προς την οποία θα απομακρυνθεί, σε πραγματικό κίνδυνο σημαντικής, μη αναστρέψιμης και ταχείας επιδείνωσης του πόνου του, σε περίπτωση επιστροφής, λόγω της απαγόρευσης στη χώρα αυτή της μόνης αποτελεσματικής αναλγητικής θεραπείας. Κράτος μέλος δεν μπορεί να προβλέψει αυστηρή προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να πιθανολογείται ότι θα εκδηλωθεί η επιδείνωση αυτή, προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει κώλυμα για την έκδοση απόφασης επιστροφής ή για τη λήψη μέτρου απομάκρυνσης.

2) Το άρθρο 5 και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 4 καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη,

έχουν την έννοια ότι:

δεν επιτρέπουν στην αρμόδια εθνική αρχή να λαμβάνει υπόψη τις συνέπειες που έχει αυτό καθεαυτό το μέτρο απομάκρυνσης στην κατάσταση της υγείας του υπηκόου τρίτης χώρας αποκλειστικώς και μόνον προκειμένου να εξετάσει αν ο ενδιαφερόμενος είναι σε θέση να ταξιδέψει.

3) Η οδηγία 2008/115, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1, 4 και 7 του Χάρτη,

έχει την έννοια ότι:

- δεν επιβάλλει στο κράτος μέλος στο οποίο διαμένει παρανόμως υπήκοος τρίτης χώρας να χορηγήσει σε αυτόν άδεια διαμονής σε περίπτωση που δεν μπορεί να λάβει εις βάρος του ούτε απόφαση επιστροφής ούτε μέτρο απομάκρυνσης διότι υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι αυτός θα εκτεθεί, στη χώρα προορισμού, σε πραγματικό κίνδυνο ταχείας, σημαντικής και μη αναστρέψιμης επιδείνωσης του πόνου που προκαλείται από τη σοβαρή ασθένεια από την οποία πάσχει·
- η κατάσταση της υγείας του υπηκόου αυτού και η περίθαλψη που λαμβάνει στο ως άνω κράτος μέλος λόγω της ασθένειάς του πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μαζί με το σύνολο των λοιπών κρίσιμων στοιχείων, από την αρμόδια εθνική αρχή όταν εξετάζει αν το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής του ενδιαφερομένου απαγορεύει να εκδοθεί απόφαση επιστροφής ή να ληφθεί μέτρο απομάκρυνσης εις βάρος του·
- η έκδοση τέτοιας απόφασης ή η λήψη τέτοιου μέτρου δεν προσβάλλει το δικαίωμα αυτό για τον λόγο και μόνον ότι, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα προορισμού, ο ενδιαφερόμενος θα διατρέχει κίνδυνο επιδείνωσης της κατάστασης της υγείας του, όταν ένας τέτοιος κίνδυνος δεν υπερβαίνει το απαιτούμενο από το άρθρο 4 του Χάρτη ελάχιστο όριο σοβαρότητας.

(υπογραφές)